

BEWAAR HET PAND

Uitgave tot bevordering van de handhaving der oude Gereformeerde beginselen
verschijnt eens in de veertien dagen

KOMMISSIE VAN REDAKTIE:

Ds. G. Blom, Meerkkerk; Ds. H.C. van der Ent, Dordrecht-Centrum; Ds. H. van Leeuwen, Driebergen; Ds. L.W. van der Meij, Zaamslag; Ds. D. Slagboom, Katwijk aan Zee; Ds. M.C. Tanis, Sliedrecht-Centrum; Ds. M. Vlietstra, Zeist; Ds. P. van Zonneveld, Driebergen; A. Beukers, Alphen a.d. Rijn en Joh. van der Lee, Alphen a.d. Rijn.

REDAKTIE:

Ds. G. Blom, Prinses Marijkeweg 13,
4231 BP Meerkkerk. Telef. 01837-1357

ADMINISTRATIE

A. Beukers, Toussaintplein 20, 2406 XL Alphen a/d Rijn, tel. 01720 - 74202, postrek. 70.43.50, t.n.v. de administrateur van „Bewaar het Pand” te Alphen a/d Rijn.
Abonnementsprijs f 10,- per jaar. Abonnementsprijs voor de Verenigde Staten en Canada 5 dollar per jaar. Advertenties f 0,25 per mm. Bij kontrakt korting.

MEDITATIE

”En ik keerde mij om, om te zien de stem, die met mij gesproken had; en mij omgekeerd hebbende, zag ik zeven gouden kandelaren, en in het midden van de zeven kandelaren Eén, de Zoon des mensen gelijk zijnde”.

Openbaring 1 : 12 en 13a.

Christus temidden van de kandelaren

De apostel Johannes is op het eiland Patmos. Mensen hebben de dienaar van het Evangelie daarheen verbannen. God heeft die mensen gebruikt om Zijn dienstknecht daar te krijgen om aan hem openbaringen te geven tot troost van de kerk van alle eeuwen.

Het is op de dag des Heeren. Johannes hoort een grote stem zeggen: Ik ben de Alfa en de Omega, de Eerste en de Laatste. Hier is Christus de Zoon van God. Ten spijt van alle loochenaars van Zijn opstanding: hier is de levende Christus. Hij is niet meer in het graf, Hij is opgestaan, Hij is opgevaren, Hij zit aan de rechterhand van Zijn Vader. Hij is de Heere van de geschiedenis. Hij staat aan het begin en aan het eind. Hij is de Koning van en over alles, inzonderheid van Zijn kerk. Hij is ook de oorsprong van alles wat is en tegelijk het doel waarop alles uitloopt. Hij beheerst volkomen de historie. Hij is de Eeuwige, Die alle dingen schiep en leidt naar hun bestemming.

Dit mag Johannes horen; daarna mag hij zien. Hij mag zien de Goddelijke heerlijkheid van Christus. De Zoon des mensen is bekleed met een lang kleed tot de voeten, en omgord aan de borsten met een gouden gordel. Zijn hoofd en haar wit, gelijk als witte wol, gelijk sneeuw, en Zijn ogen gelijk een vlam vuurs. Zijn voeten blinkend koper gelijk en gloeien als in een oven. Zijn stem als een stem van vele wateren. In Zijn rechterhand zijn zeven sterren, en uit Zijn mond ging een tweesnijdend scherp zwaard, en Zijn aangezicht is gelijk de zon.

Nog meer ziet Johannes. Deze volheerlijke Christus is temidden van de zeven kandelaren.

We hoeven ons niet af te vragen: wat zou bedoeld worden met kandelaar. De verklaring wordt gegeven. De zeven kandelaren zijn de zeven gemeenten in Azië: die te Efeze, Smyrna, Pergamus, Thyatire, Sardis, Filadelfia en Laodicea. En die zeven gemeenten vertegenwoordigen heel Christus' kerk, al Zijn gemeenten, op alle plaatsen en van alle eeuwen.

De kerk, elke gemeente apart wordt genoemd kandelaar. Kandelaar spreekt van licht, een licht temidden van duisternis. Dat is een gemeente niet van haarzelf. Dat is zij door Christus, Die hét Licht is. Tegelijkertijd is dat de roeping van elke gemeente: om licht te zijn in de duisternis, een lichtend licht.

De gemeente wordt genoemd gouden kandelaar. Goud spreekt van onvergankelijke reinheid en heerlijkheid. Wederom moet gezegd worden: niet van haarzelf. Zij is gewassen en gereinigd door het bloed van het Lam. Daarom gouden kandelaar.

Welk een troost is hier voor de kerk van alle eeuwen. Christus Zelf is temidden van haar. Geen ogenblik is Hij afwezig, voortdurend is Hij bij haar.

Het boek Openbaring laat ons zien door welk een diepte de kerk zal gaan, welke machten en krachten zullen losbreken om haar te vernietigen. De kerkgeschiedenis toont het

aan door welke diepte het reeds gegaan is. Waarin ligt het geheim dat de kerk niet is ondergegaan en niet zal ondergaan?

Hierin: Christus is temidden van de kandelaren. Niet de leden van de kerk, niet een kerkeraad, niet de dienaar des Woords bewaren de kerk, neen Christus alleen, Hij Die temidden van Zijn gemeente is.

Is hier troost voor u?

Wat van elke gemeente gezegd wordt, kan ook gezegd worden van elk levend lidmaat. Bent u een gouden kandelaar?

Van nature een kind der duisternis. En wij hebben de duisternis liever dan het licht. We zijn vijand van het licht. Wordt u door wederbarende genade een kind des lichts, een lichtend licht? Zie toch - hier is Hij, het Licht der wereld, het Licht, zo groot, zo schoon, dat daalde van 's hemels troon, het Licht dat het blind gezicht van het heidendom verlicht. Hij maakt tot kandelaar, ja zelfs tot gouden kandelaar. Wonderlijk is Zijn werk!

Welk een onderscheid, het onderscheid tussen duisternis en licht. Gij die eertijds duisternis waart, maar nu licht in de Heere. Welk een betekenis hebben dezulken voor de duistere aarde! Welk een opdracht voor dezulken: wandelt als kinderen des lichts!

Welk een troost is hier voor de kerk in de eindtijd! Er zijn vijanden van binnen en vijanden van buiten. En elke vijand heeft het voorzien op de ondergang van de kerk.

Donkere wolken gaan zich samenvakken. Het beest uit de zee en het beest uit de aarde gaat opkomen. De anti-christ gaat komen. Vervolging, verdrukking en benauwing zijn aanstaande. Vrees in het hart? Misschien duizend zorgen, duizend doden die het angstvallig hart kwellen? Misschien kent u de zwakheid van uzelf en zegt: ik zal de eerste welzijn die Hem verloochenen. Maar hoor-Christus' plaats is temidden van de kandelaren. Hij blijft, Hij wijkt geen moment. Hij is en blijft Zijn plaats. Daarom zullen de poorten der hel niet overweldigen. Daarom zal de kerk triomferende kerk worden!

Dr.

P.v.Z.

Van de administratie

Aan giften mochten we deze keer weer f 68,- ontvangen, terwijl we 5 nieuwe abonnees konden inboeken. Hartelijk dank.

De helft van de 20e jaargang van ons blad is alweer bijna verstreken, maar helaas hebben nog niet alle abonnees hun abonnementsgeld betaald. Het zijn er enkele honderden.

Kijk eens even na of u daar ook bij behoort. Zo ja, zoudt u dan het abonnementsgeld zo spoedig mogelijk aan ons willen overmaken? Bij voorbaat dank.

Adm. Bewaar het Pand: A. Beukers, Toussaintplein 20, 2406 XL Alphen a.d. Rijn, tel. 01720 - 74202, giro 704350.

Van de redactie

1. **School voor Dundas en Hamilton.** We ontvingen bij een bezoek elders een gift van f 50,- voor dit doel. Per bank kwam binnen een gift van f 200,- van HKW. De gemeente Meerkkerk collecteerde er voor. De opbrengst van de collecte was f 648,55. Hartelijk dank hier voor. Het is bemoedigend voor mij persoonlijk ook, maar vooral voor onze mensen in die gemeenten aan de andere zijde van de Oceaan, die zich heel veel moeten getroosten om hun kinderen goed Reformatorisch onderwijs te laten geven.

2. **Betaling van abonnementsgeld.** Br. Beukers schrijft hierboven dat enkele honder-

den het abonnementsgeld voor de lopende jaargang nog niet hebben betaald. Dat is natuurlijk geen opzet, maar voor onze administrateur geeft dat wel financiële zorgen. Want die enkele honderden abonnees, die nog niet betaald hebben, kosten ons alleen al aan verzending (adressering, porto enz.) enkele duizenden guldens. We willen daarom het verzoek van de administrateur onderstrepen.

B.

Ontmoetingsdag te Kampen

Deze zal D.V. worden gehouden op zaterdag 24 augustus a.s. in het kerkgebouw van de Gereformeerde Gemeente aan de 2e Ebbingestraat.

Het programma ziet er als volgt uit:

Morgensamenkomst, aanvang 10.30 uur:

opening: Ds. G. Blom

spreker: Ds. A. van de Weerd

slotwoord: Ds. H. van Leeuwen

Pauze

Middagsamenkomst, aanvang 2 uur:

opening: Ds. J. Veenendaal

spreker Ds. J.P. Boiten over: een gewillig volk

slotwoord: Ds. M.C. Tanis

We hopen weer op vele bezoekers, ook uit het noorden.

B.

Een les uit Handelingen 2

In Handelingen 2 komen we herhaaldelijk het woord "spreken" tegen. Het is een zegen wanneer we kunnen spreken. Zo in de gang van het dagelijkse leven wordt dit weinig opgemerkt. Ja, wordt het door ons wel eens opgemerkt? In de samenleving zijn er die die gave missen. Ze kunnen er niet toe komen. In onze omgeving worden ze gevonden. Dat wij kunnen spreken is een gunst van de Heere. Onze gedachten te kunnen weergeven is geen kunst, maar ook een gunst. Het spreken nu hebben we veelal thuis geleerd. Het tot ons spreken werd al vroeg gedaan. Het voorspreken en het stimuleren tot naspreken was één van de hoofdtaken van moeder. De school heeft ook veel gedaan tot spraakvorming, tot spraakontwikkeling. Nu bemerken we in de samenleving ook dit, dat de één makkelijk spreekt en de ander moeilijk. Moeizaam kan soms onder woorden gebracht worden, wat men denkt. Bij wie dit het geval is, mene niet, dat men op een lager niveau staat. De praktijk laat nogal eens horen, dat met weinig woorden veel gezegd kan worden en met veel woorden weinig. Hele verhalen kunnen tot enkele zinnen teruggebracht worden, of zijn zelfs nietszeggend.

Zo is het ook met het geschreven woord. Het is dus niet belangrijk hoeveel iemand zegt, maar wat men zegt. Op wat men zegt, komt het altijd aan. Dit zich bewust te zijn is een geboden zaak. Immers men spreekt steeds in de tegenwoordigheid van de Heere. Van elk gesproken woord heeft de Heere weet. En het wordt door Hem niet vergeten. Dit deed David bidden, dringend vragen: "Heere, zet een wacht voor mijn mond, behoed de deur van mijn lippen".

Het klakkeloos, het gedachteloos, het onjuist, het onrechtvaardig spreken kan zo gemakke-

lijk geschieden. Nog erger het vals getuigenis geven, het verdraaien van woorden, het achter iemands rug spreken kan zo ingeburgerd raken en niet gezien worden als het eigen werk van de duivel en tevens kan vergeten worden, dat men daardoor de zware toorn van God op zich laden kan. Het voorzichtig wandelen, het voorzichtig zijn als de slang en het oprecht zijn als de duif staat toch maar voor ons allen in de Bijbel geschreven. Wat het spreken kan doen naar twee kanten, ten goede en ten kwade wordt in de Bijbel duidelijk aangegeven. Wat nu het ten goede betreft wordt ons in Handelingen 2 veel meegedeeld. Wat hebben de discipelen niet gesproken, rijk gesproken door de Heilige Geest. De Heilige Geest legt beslag op het hart en werkt in het hart. De Heilige Geest doet spreken. Laat spreken de woorden Gods. Woorden Gods voor de discipelen zelf, maar bijzonder voor het samengestroomde volk. Het volk mag horen de grote werken Gods. De grote daden des Heeren komen op Pinksteren naar voren. Dit geschiedt door de Heilige Geest. Het is immers de aard van de Heilige Geest om God te verheerlijken. De Heilige Geest spreekt. De Heilige Geest getuigt. God maakt God groot. De Geest nu leert ook spreken, getuigen, God verheerlijken. Over wie de Kracht van de Heilige Geest komt, die leert de grote werken Gods spreken. Men gaat groot van God denken en daarom ook groot van God spreken. Dit is het wonder van Gods genade, want van nature is dit bij niemand. Het zit niet in ons, om God te verheerlijken, Hem de eer te geven. We hebben trouwens ook geen oog, geen hart, geen tong voor de grote werken Gods. Wat kunnen we grootspreken van ons eigen kunnen en kennen. De Heilige Geest opent hart en oog voor Gods grote daden. Voor 's Heeren heilsdaden in Christus Jezus de Heere. De betrekking op die daden des Heeren wordt groot, ja groter naarmate men de rijkdom en de zegen daarvan ontdekt.

Men wordt een bedelaar, een smekeling, een heilbegerige. Steeds vraagt men: "Heere, leer mij Uw werken verstaan, laat mijn ziel, mijn leven erbij betrokken worden. Laat ik er door leven". Zo was het bij de discipelen heel sterk na de hemelvaart. Zo mag het nog zijn. Zo wordt het zeker wanneer de werken Gods gaan spreken. Gaan spreken voor ons. Nu laat de Heere in Zijn goedheid de werken Gods verkondigen. Uitstellen. Begerenswaardig maken. Welk een zegen, wanneer het horen van de werken Gods doet vragen en doet spreken. Het behoort tot het eigen van de Heilige Geest om te laten spreken. Spreken, iedere keer weer. De Heilige Geest geeft spreekstof. Ja een stomme, een zwijger laat de Geest spreken. Het mag stamelend zijn. Het mag bevend, schuchter zijn. Spreken een enkele woord, een enkele zin. De Heere wordt ook in het geringe verheerlijkt en grootgemaakt. Hoort de belijdenis van de hoofdmans en het getuigen Jezus. Toen Jezus met de ouderlingen meeging naar het huis van de hoofdmans, en de hoofdmans dit vernam, zond deze tot Jezus enige van zijn vrienden en zij moesten aan Jezus doorgeven: "Heere, neem de moeite niet, want ik ben niet waardig, dat Gij onder mijn dak zoudt inkomen. Daarom heb ik ook mijzelf niet waardig geacht om tot U te komen; maar zeg het met één woord en mijn knecht zal genezen worden. Want ik ben ook een mens, onder de macht van anderen gesteld, hebbende krijgsknechten onder mij en ik zeg tot deze: Ga en hij gaat. En tot anderen: Kom en hij komt en tot mijn dienstknecht: Doe dat! en hij doet het.

Welk een getuigenis deed Jezus horen op deze belijdenis: "Voorwaar zeg Ik u, Ik heb zelfs in Israël zo groot een geloof niet gevonden".

Een onwaardige sprak groot van de Heere en de Heere sprak groot van zijn geloof. Ook dat gebeurt in het koninkrijk Gods. Tenslotte nog dit: iemands spraak maakt hem openbaar en in de keuze van vrienden ziet men iets van de persoon. Ook dat leert ons Handelingen 2.

Ds. M.C. Tanis.

(Overgenomen uit het Kerkblad van Sliedrecht-centrum).

Om de rechte prediking

1. Een nieuwe brochure.

Er is weer een brochure verschenen in onze kerken, die aandacht vraagt. Weer...! Ieder,

die enigszins thuis is op eigen erf, weet, dat verleden jaar twee maal - van verschillende zijde - een brochure opzien baarde.

Er was een geschrift van 15 predikanten uit onze kerken, waarin gepleit werd voor allerlei nieuwe vormen. Het viel op, dat het dezer dagen in het dagblad Trouw nog besproken en geprezen is. Wij hebben er geen aparte bespreking aan gewijd, hoewel het duidelijk zal zijn dat we het met de voorstelling in die uitgave niet eens kunnen zijn. De wijze bijv. waarop daar over de positie van de vrouw in de kerk gesproken wordt, strijdt tegen wat de Heilige Schrift ervan zegt. Het moet dan niet verblijden als het commentaar in Trouw - van ds. A.A. Spijkerboer - dit zo prijst. Voor mij is het een teken aan de wand. Uiteraard kan het gerust zo zijn dat een blad, dat wat principe betreft het onze niet is, in sommige dingen objectief en eerlijk oordeelt. Het is echter geen eer voor de kerken, die we wensen te dienen, als niet alleen een hele rij van voor ons nieuwe gedachten geprezen wordt maar ook de geest, waarin dit geschrift geschreven is.

Dan was er de brochure van de Christelijke Gereformeerde Predikanten-studiekring "Calvijn". U zult er van weten. Onder de titel "Bezinning op de Prediking" is deze verschenen. In ons blad zijn er, niet zo lang na de uitgave, meerdere artikelen over geschreven. Uiting werd gegeven in dit geschrift aan de verontrusting, die binnen de Calvijnkring leeft ten aanzien van de prediking, zoals deze op meerdere plaatsen gevonden wordt binnen onze kerken. Het ging om "bezinning" op de bediening van Gods Woord, om de herleving van de schriftuurlijk-confessioneel-bevindelijke prediking. Om herleving - kunnen we ook zeggen - van de prediking, zoals deze in onze kerken principieel is geweest en vandaag nog door meerderen begeerd wordt. Duidelijk mag het hier nog eens gesteld worden dat het niet ging om een prediking, die genoeg heeft aan bepaalde "termen" zonder meer. Dat mag en moet onze kracht niet zijn. Het was in deze brochure te doen om de wezenlijke zaken, die naar Gods Woord niet gemist mogen worden.

Nu is er onlangs weer een brochure uitgekomen. Het gaat wéér over de prediking. De titel laat wat dat betreft niet in het onzekere. We lezen op de omslag: "Herbezinning op de prediking" door T. Bouterse te Haamstede.

Eén en ander over het "waarom".

Onze lezers zullen benieuwd zijn naar de achtergrond van deze nieuwe brochure. Het is niet moeilijk om daar wat van te zeggen. Wie deze leest wordt er wel niet uitvoerig, maar niettemin duidelijk over geïnformeerd. Daarbij is er een schrijven aan alle kerkeraden binnen de Christelijke Gereformeerde Kerken dat een nadere invulling van doel en "waarom" geeft. De uitgave waarover ik nu schrijf is namelijk aan al die kerkeraden opgestuurd door de kerk van Haamstede.

We behoeven niet in het onzekere te blijven! Al direct blijkt het dat én de schrijver én de kerkeraad van Haamstede ingaan tegen de hierboven al genoemde brochure van de Calvijnkring over een bepaald gemis in de prediking. Als een nadere verklaring van de titel kunnen we op pagina 1 lezen: "Een kritische bijdrage aan het gesprek over de brochure van de Chr. Ger. Predikanten-studiekring Calvijn". En de eerste bladzijden geven ook verder aan, waarom deze kritiek op schrift gesteld is. Toch niet anders dan om tegenover "Bezinning op de Prediking" de naar de mening van deze broeder en kerkeraad - méér schriftuurlijke gedachten over de prediking in bepaalde punten te stellen. Niet voorbij kunnen we gaan aan de persoonlijke ervaringen van de schrijver. Twee maal heeft deze, zoals hij zelf schrijft, meegemaakt dat de éne groep de andere in de kerk bestreed. Beide kerkkeren liep het uit op een scheuring. Het zal niet verkeerd zijn aan te nemen, dat het hier gaat over de strijd eerst in de Gereformeerde Kerken en daarna in de Gereformeerde Kerken Vrijgemaakt.

Dán vermeldt de schrijver ook zijn ervaring met de prediking in onze kerken. In de negen jaar tijd, dat hij deze prediking kent, heeft hij geen serieuze kritiek gehad dan soms op de predikanten en kandidaten "Die zich met het te bespreken boekje verwant voelen". Uiteraard is dat "Bezinning op de prediking". Tenslotte hebben ook de invloeden, die er volgens deze broeder van de gedachten van de Calvijnkring over bepaalde facetten

van de Woord-bediening uitgaan op de praktijk van het geestelijk leven in de gemeente hem bewogen. Daarbij teken ik graag aan dat in deze brochure meer dan eenmaal over die gevolgen geschreven of er op gedoeld wordt. Klaarblijkelijk wordt dan niet alleen gedoeld op leden van eigen kerk maar ook op die van de Gereformeerde Gemeenten. Tenminste daar lijkt me een zin als op blz. 9 op te doelen. Zo hoor ik er herhaaldelijk over spreken in mijn omgeving: een mens moet wederomgeboren worden en zolang dat niet met een mens is gebeurd, is het maar "historisch geloof".

Graag wil ik over die persoonlijke ervaringen van de schrijver iets zeggen. Allereerst wil ik graag recht doen aan dit boekje in wat er staat en niet van te voren concluderen: het is wel duidelijk, dat de schrijver uit die hoek komt. Al zal het te merken zijn, dan vraagt ieder geschrift om een oordeel naar zijn inhoud. Dan: vraag ik me ernstig af of hier recht gedaan wordt aan de mensen, die zó spreken. Daar is - dacht ik - nogal verschil tussen de één en de ander. Er zijn er die de noodzaak van het nieuwe leven als een nood voor God beleven. Generaliseren in het weergeven van een bepaald soort mensen is en blijft gevaarlijk. Er is een dode lijdelijkheid, die tegengestaan moet worden, maar dat persoonlijk te constateren op grond van bepaalde gezegden is onjuist. Het is vaak beter om iemand af te vragen: hoe bent u dat aan de wéét gekomen?

Welnu de kerkeraad van Haamstede achtte het nodig en goed dat deze broeder de kritiek op "Bezinning op de Prediking" op papier zou zetten, hetgeen dan middels deze uitgave gebeurd is. De landelijke ambtsdragersconferentie, waar over de prediking gesproken zou worden, was in het zicht. Was het geen goede zaak dat het éne naast het andere gesteld werd? Dan kan er een gesprek zijn tot Bijbelse bezinning op de prediking.

Herbezinning of verdediging?

Na het bovenstaande, waarin u iets gezegd is over het doel van de brochure, waaraan we aandacht willen geven, zou ik er veel goede dingen van kunnen zeggen. Het geheel is over het algemeen eenvoudig. Er wordt op een rustige wijze geschreven. Over het algemeen ook zó, dat de schrijver begrip toont voor het standpunt van de ander. Niettemin moet ik het zeggen, dat ik het met deze brochure en met de prediking, zoals deze er in voorgesteld wordt, niet eens ben. Ik meen zelfs te moeten zeggen: niet eens mag zijn! De titel van dit geschrift is: "Herbezinning op de prediking". Het woord "herbezinning" kom ik in mijn woordenboek niet tegen. Wellicht is er één, waar het wel staat. De titel zal wel gekozen zijn in tegenstelling tot die van het boekje van de Calvijnkring. Uiteindelijk is dat niet zo belangrijk. Belangrijker is, dat hier een verdediging gegeven wordt van de prediking waarover in "Bezinning op de Prediking" zo grote zorg geuit wordt. Wat méér is: die daar naar mijn gevoelen terecht wordt afgewezen. Om maar een voorbeeld te noemen: hier wordt gesteld, dat we in de prediking er van uit moeten gaan dat er in de gemeente alleen maar gelovigen zijn en dat van dááruit de vermaning moet klinken. Dit heb ik vanouds onder ons niet gehoord en ik meen tot de dag van vandaag dat dit onder ons niet thuishoort.

Nu zal de schrijver zeggen: we moeten niet spreken over wat we vanouds gehoord hebben. We hebben met de Heilige Schrift te maken en niet met wat er vroeger van gedacht werd en ook niet met wat we er vandaag van denken. We moeten heel het "wapenarsenaal van onze dogmatische constructies en traditionele systematiek overboord gooien en het zwaard des Geestes, dat is Gods Woord alleen gebruiken". Al lezende bent u misschien al door deze zin ingenomen! Zo is het toch maar, zult u willen zeggen! Ik moet u eerlijk zeggen dat die zin mij in het licht van het geheel niet inneemt maar verdriet! Ik ben blij, dat we in onze belijdenis wel schatten hebben, die voor de prediking een rijke betekenis hebben. Ook verklaar ik graag dat ik het een grote zegen acht dat er onderwijs is in de leer des geloofs, die ook licht op de prediking werpt. En ik meen dat dit niet tégen Gods Woord spreekt, maar er mee in overeenstemming is. Ook het tegendeel wens ik nu reeds te zeggen: deze rede- nering acht ik zonder meer gevaarlijk. Zo wordt de onderscheidende prediking, hoe

goed deze redenering bedoeld mag zijn, ondergraven! We hopen er in de komende tijd wat van te zien rondom deze brochure.
Ds. Slagboom.

Om de schat van Christus' bruid

4.

We komen nu tot het 7e hoofdstuk: Dissidenten binnen de Afscheiding. De ondertitel luidt: De Gereformeerde Gemeenten onder het kruis.

Het oogmerk van de Afscheiding bestond in de terugkeer als historisch Gereformeerde Gemeenten tot de leer, dienst en tucht der vaders. Een nieuwe, aan de belijdenis der vaders vreemde kerk welke het kenmerk zou dragen van een sekte, wilde men beslist niet vormen. Aldus de schrijver. En dan verder: Had de Gereformeerde Kerk sinds 1816 opgehouden te bestaan, met de "gereformeerde gezindheid" was dit niet het geval.

In 1836 weigerde de Synode der Afscheiden Kerken erkenning te vragen. "Sire", zo sprak men, "wij bestaan reeds eeuwen, want wij zijn de voortzetting der oude Gereformeerde Kerken, wij hebben recht op erkenning, alsmede op haren naam, hare rechten en goederen en kunnen daarom geen toelating vragen; in berooving van goederen zullen wij desnoods berusten, maar nieuwe reglementen en statuten kunnen wij niet overleggen, want deze zijn in de Formulieren van Eenigheid en de Liturgie der Gereformeerde Kerk vervat".

De afgescheiden gemeenten weigerden eenvoudig de aangeboden vrijheid van godsdienstoefening, wanneer men dan als een nieuw genootschap zou worden aangemerkt. Aan dit zo duidelijk beleden standpunt zijn de kerken der scheiding echter niet trouw gebleven. Aan de gemeente van Utrecht met haar predikant Scholte kwam de twijfelachtige eer toe de eerste te zijn geweest, die onder de druk der vervolging "het hoofd in de schoot legde" en bij de regering autorisatie op de door de koning gestelde voorwaarden aanvraagde. Scholte handelde hierbij op eigen gezag en zonder overleg met de andere gemeenten, hetgeen later als een "ellendige misgreep" werd aangemerkt, en "de Achilleshiel der Afscheiding" is geworden. Bij Koninklijk Besluit van 4 februari 1839 werd Scholtes gemeente als een "Christelijk Afscheiden Gemeente" in de burgerlijke maatschappij toegelaten en erkend. Andere gemeenten zoals Leeuwarden (Van Velzen) en Groningen (De Cock) volgden dit voorbeeld en de Synode van 1840 hechtte vervolgens aan deze "vrijheidsaanvraag" haar goedkeuring.

Het "verlaten der oude paden" veroorzaakte in veel "uitgeleide gemeenten" grote deining. Volgens de bezwaarden leefde men nog niet in de dagen van Alva en had men nog tot den bloede toe niet gestreden. Men was echter de vervolging moe en verkoos een vleeselijke rust boven een krachtige stellingname. Vooral het feit dat men de "gereformeerde eernaam" had verloochend, woog zwaar op de consciënties. Had men nu niet als Ezau het eerstgeboorterecht voor een schotel linzenmoes verkocht?

De verdeeldheid onder de afgescheiden gemeenten - aldus Van der Zwaag verder - vloeiende echter niet alleen voort uit de vrijheidsaanvraag en het verzaken van de naam gereformeerd. Er bestonden nog dieper ingrijpende geschillen van kerkordelijke en leerstellige aard.

De invoering van de zogenaamde Utrechtse Kerkorde in 1837 werd voor de gemeenten als niet noodzakelijk en ondoelmatig geacht. Het presbyteriaans beginsel van de Dordtse Kerkorde kon immers elke (synodale) hiërarchie verijdelen, terwijl wat in deze kerkorde was vermeld inzake het recht der overheid - het patronaatsrecht - in kerkelijke zaken zonder schade gehandhaafd kon blijven. Indien verandering hierin noodzakelijk zou zijn geweest, had men in elk geval moeten wachten tot minder woelige tijden ten einde de eenheid te bewaren. Niettemin werd er bijna een "volkomen interdict" gelegd op die gemeenten die de Utrechtse Kerkorde weigerden te aanvaarden. Brummelkamp bijvoorbeeld wilde te Zalk alleen ambtsdragers bevestigen als de kerkeraad zich aan deze omstreken kerkorde onderwierp. En Van Raalte weigerde in deze gemeente de doop te bedienen om dezelfde

reden. Laatstgenoemde was het ook die De Cock aanvankelijk de sterkste tegenstander-ter wille van de bedreigde eenheid tot zijn standpunt wist over te halen.

De vertegenwoordigers van de gemeenten te Zwolle en Kampen, de ouderlingen Schouwenbergen Hoksbergen, die zich samen met ds. De Cock krachtig hadden uitgesproken tegen de nieuwe Kerkorde, bleven echter aan hun standpunt vasthouden. Ook de gemeenten van Mastenbroek, Zalk, Hasselt, Nieuwleusen en enkele andere gemeenten verwierpen de "nieuwe verordeningen" en kwamen op zichzelf te staan. Men wilde bovendien liever het juk der vervolging dragen dan de naam gereformeerd verloochenen. Daarom noemde men zich ook Gereformeerde Kerk onder het Kruis.

Hoewel de Afscheiden gemeenten in 1840 met schuldbelijdenis terugkeerden tot de Dordtse Kerkorde, werd de geslagen breuk echter niet geheeld en dit in weerwil van de door De Cock bepleite hereniging op een op 11 juni 1840 gehouden algemene vergadering van genoemde gemeenten te Mastenbroek. De oorzaak hiervan is echter niet alleen gelegen in de vrijheidsaanvraag van 1839, welke eveneens door de Kruisgemeenten werd verworpen. Er waren ook diepingrijpende meningsverschillen gerezen over de leer.

We lezen daaromtrent o.a.: Het streven om de uitwendige roeping te laten opgaan in een zogenaamde "welgemeende aanbidding van Christus in het Evangelie aan alle mensen", waarbij de noodzaak van een krachtdadige, inwendige roeping op de achtergrond dreigde te geraken, vond sterke tegenkanting, niet alleen bij de Kruisgemeenten, maar ook bij de onderwerpelijke Drentse richting.

Van der Zwaag constateert tenslotte: Ook diepingrijpende leergeschillen verhinderen het samengaan met de Christelijk Afscheiden Gemeenten.

De Gereformeerde Gemeenten onder het Kruis breidden zich tamelijk sterk uit. Op 11 juni 1840 werd te Mastenbroek besloten een vijftal broeders, die de gemeenten als "behulpssels" dienden tot voorgangers te ordenen. Dit gebeurde op buitengewone wijze, niet door apostolische handoplegging. In 1841 werden de Kruisgemeenten voorgoed tot verband geïnstitueerd. Door ds. C. van den Oever kwam er een scheuring in de Kruisgemeenten. Vele kruisgezinden gingen later over tot de Christelijke Afscheidenen.

Overigens hadden de kruisgezinden - zo schrijft Van der Zwaag - onder de afgescheidenen nog steeds warme vrienden gehouden, onder wie de bekende en geliefde ds. H.H. Middel (o.a. te Gorkum). Sommige afgescheiden predikanten stonden zelfs hun kerkgebouw af om hun collega uit de Kruiskerken erin te laten voorgaan. Van der Does stelt dat de band tussen beide groepen nimmer geheel verbroken werd, "het was een voortdurend afstooten en weer aantrekken". Volgens deze schrijver wisten de wederzijdse leidslieden van buigen nog enig toegeven, maar dachten de volgelingen er anders over. Tenslotte kwam er in 1869 een vereniging tot stand. Niet alle Kruisgemeenten deden aan de vereniging mee.

Jarenlang was ds. Elias Fransen (1827-1898) vrijwel de enige en leidinggevende predikant in de overgebleven Kruisgemeenten. Fransen werd zeer bekend en geliefd bij Gods volk. De verspreide Kruisgemeenten leidden een kwijnend bestaan, tot in 1907 de vereniging met de Ledeboeriaanse gemeenten tot stand kwam.

In het Afscheidingsisolement. Zo luidt hoofdstuk 8. Het handelt over Ledeboer, Budding en hun geestverwanten.

Min of meer op een zijspoor der Afscheiding, naast de Christelijke Afscheiden Kerken en de Gereformeerde Gemeenten onder het Kruis, ontstonden bepaalde kerkelijke groeperingen rond enkele predikanten, van wie inzonderheid Ledeboer en Budding moeten worden genoemd. Beiden raakten tegen wil en dank betrokken in een kerkelijk conflict, kwamen hierdoor buiten de "vaderlandse kerk" te staan en stichtten - eveneens tegen wil en dank - gemeenten, welke echter niet strak kerkelijk georganiseerd waren. Beide predikanten vormden feitelijk een min of meer excentrieke verschijning in kerkelijk Nederland door hun soms uitzonderlijk optreden. Beiden bleven hun leven lang vrijgezel en aan een bepaalde streek of plaats gebonden, hoewel ze op verschillende plaat-

sen in het land voorgingen. Beiden stonden ook wat minder antithetisch tegenover de Hervormde Kerk dan de Christelijke Afscheidenen.

Hiermeehoudtechter de overeenkomst tussen beide invloedrijke predikanten op, aanzien Ledeboer tot aan zijn dood toe onberispelijk bleef in leer en leven, Budding daarentegen uiteindelijk de gereformeerde leer ontrouw werd.

Van der Zwaag schrijft een en ander over Ledeboer, o.a. zijn geestelijke achtergrond en zijn conflict met de kerkelijke besturen. Aanvankelijk stond hij in een relatie tot de Chr. Afscheidenen. Slechts noodgedwongen ging hij er toe over eigen gemeenten te stichten.

Ledeboers leven - aldus Van der Zwaag - werd door diepe ernst en nauwgezetheid bepaald, voortvloeiend uit een nauwe verborgen omgang met God. De eer des Heeren en de zaligheid van de zondaar wogen hem zwaar op de ziel. Daarvan schreef en predikte hij met nimmer aflatende trouw en liefde. Wie hier geen begrip voor heeft, ontbreekt de sleutel tot het verstaan van Ledeboer, van zijn leven en kerkstrijd.

Hierna kunnen we lezen van ds. Budding (1810 - 1870). Hij was een man "naar het hart des volks" en van heinde en ver kwam men om de gezalfde prediker te horen. Hij kwam in kerkelijke gemeenschap met de afgescheidenen. Hij werd beboet, wilde niet betalen, kwam in de gevangenis en vroeg tenslotte de honderdmaal door hem veroordeelde "vrijheid" aan. Geleidelijk aan raakte ds. Budding op een dwaalspoor. Hij kwam in toenemende mate onder invloed van Servet, de grote tegenstander van Calvijn en loochenaar van de leer der Drieëenheid. Hij raakte in arminiaanse wateren en neigde tot de leer der algemene verzoening.

Van der Zwaag schrijft vervolgens over Pieter van Dijke (1812 - 1883). Hij werd oefenaar te Sint Philipsland en elders. Hij trok veel volk. Hij werd vervolgd en beboet en te Zierikzee opgesloten. Hij betaalde tenslotte de boeten en vroeg vrijheid aan. Hij had er geen vrede mee. Later werd hij door Ledeboer geordend. Na diens dood werd Van Dijke de leidende figuur in de door Ledeboer gestichte gemeenten.

Van Dijke en Daan Bakker kregen verschil van mening, die leidde tot een scheuring in de Ledeboeriaanse gemeenten. De gemeenten van Bakker bleven na diens dood in 1885 herderloos, maar in 1907 werden zij met de Kruisgemeenten verenigd tot de Gereformeerde Gemeenten.

B.

Grieken en Barbaren 13.

Herleving van het fascisme (3).

In pijnlijke situaties zijn wij steeds weer geneigd een zondebok aan te wijzen als eigenlijke oorzaak van alle moeite. Het verschijnsel zondebok vindt zijn oorsprong in de Bijbel. Wij lezen daarvan in Lev. 16, waarin het ritueel van de grote verzoendag staat beschreven. Op deze voor Israël zo belangrijke dag nam de hogepriester twee geitebokken. Eén bok moest geslacht worden voor de HEERE. Eén bok zou naar de woestijn weggezonden worden om verzoening te doen voor de zonden van het volk. Nadat de eerste bok geslacht was, werd zijn bloed gedragen tot achter het rijk versierde voorhangsel, in het Heilige der Heilige. En daar werd dat bloed gesprendeld op en voor het gouden verzoendeksel, dat op de ark des verbonds lag, Lev. 16 : 15, 16. Ook de tent der samenkomst, het heilige en het altaar werden zo gereinigd. Door dat bloed werd dus het ganse heiligdom ontzondigd, want de Heere woonde temidden van een onrein volk. Als dit geschied was, nam Aäron de tweede bok, Lev. 16 : 21, dus de zogenaamde zondebok. En terwijl hij zijn beide handen legde op de kop van die levende bok, beleed hij al de ongerechtigheden van de kinderen Israëls en al hun overtredingen.

Het ganse volk had gezondigd, niemand uitgezonderd.

Het evangelie van de zondebok is zo geheel anders dan de gangbare opvattingen over een zondebok. Als het niet goed gaat in Nederland wijzen wij zo makkelijk naar links of naar rechts. Naar de wereld of de kerk. Naar lichten of zwaren. Naar de ouderen of de jongeren. Naar hen, die van huis uit

nederlanders zijn of niet. Wij zoeken een zondebok. Maar wat wij telkens weer moeten leren, is: zelf schuldenaar voor God worden. Het evangelie van de zondebok in Lev. 16 legt juist de nadruk op de persoonlijke schuld, die elke Israëliet, ja een ieder voor God heeft. Door middel van de hogepriester, die het hele volk bij God vertegenwoordigde, werd die persoonlijke en gemeenschappelijke schuld beleden. Alleen in deze weg zou men barmhartigheid verkrijgen en geholpen worden.

Lev. 16 bevat een stuk geestelijk onderwijs voor ons allen, die ons juist zo graag van onze schuld willen afmaken. Wel makkelijk, als je dan een zondebok bij de hand hebt, die 'het' gedaan heeft! Je kunt dan zelf overeind blijven. In Lev. 16 wijst de HEERE ons een weg, die beter is: ik verborg geen kwaad, dat in mij werd gevonden. Nadat de hogepriester, terwijl hij met beide handen zwaar leunde op de kop van de zondebok, de gemeenschappelijke schuld had beleden, werd de bok door een Israëliet weggebracht naar de woestijn. De woestijn, dat was letterlijk: "een afgesneden land". Dáár zou de bok verdwijnen en ómkomen mét de zonden van het hele volk. In het Jodendom was het lange tijd de gewoonte, dat een man uit het volk de bok van Jeruzalem naar de woestijn bracht. Met de bok beklom hij een steil rotsgebergte. Aangekomen op de top van de rots, stootte hij het dier naar beneden in een peilloze diepte. Daar in die donkere diepte viel het te pletter. De zondebok zou nooit meer terugkeren met de zonden van het volk. Zo werden de zonden van het volk symbolisch geworpen in een diepte van eeuwige vergetelheid. De Heere zou op degenen, die hierbij door het geloof leefden, nooit meer schelden of toornig zijn.

Van Lev. 16 gaan we naar Jes. 53. Wat lezen we daar? Wij lezen daar van een schuldbelijdenis, die Jesaja als het ware als een hogepriester voor zijn volk heeft uitgesproken.

"Wij dwaalden allen als schapen, wij keerden ons een iegelijk naar zijn weg, doch de HEERE heeft ons aller ongerechtigheid op Hém doen aanlopen." En verderop: "Hij zal hún ongerechtigheden dragen". En: "Hij heeft Zijn ziel uitgestort in de dood en is met de overtreders geteld geweest". Er staat, dat Hij veler zonden gedragen heeft en voor de overtreders gebeden heeft.

Wat zijn we óngelukkig, als wij het zonder deze zondebok kunnen uithouden. Wat zijn we gelukkig, al zijn we voor onze eigen waarneming óngelukkig, als ver voor Hém plaats gemaakt is. Als ons trotse hart de schuld niet langer afschuift op 'zondebokken' om ons heen, fascist, marxisten, gastarbeiders en kleurlingen. Maar wat een voorrecht zelf schuldenaar geworden te zijn. Onvergetelijke ogenblikken. Dan doet God geen onrecht, als Hij ons naar dat 'afgesneden land', dat is de eeuwige verlatenheid in de buitenste duisternis, zou wegzenden. Wat wordt het dan een wonder van vrije genade, als we lezen aan het slot van Jona 3:10: "En God zag hun werken, dat zij zich bekeerden van hun boze weg; en het berouwde God over het kwaad dat Hij gesproken had hun te zullen doen, en Hij deed het niet!" Want God maakt aan een zichzelf veroordelende zondaar het heil in Christus persoonlijk bekend. Christus, de zondebok bij uitnemendheid, Die geen zonde heeft gedaan, maar tot zonde is gemaakt.

En zeg dan eens: kunnen wij dán nog de schuld op een ánder schuiven? Dan houdt alle discriminatie op. Ik leer ieder ander beter te achten dan mijzelf. Wij ontvangen dan door genade een geloof, dat door de liefde werkzaam is: de liefde tot God en liefde tot de naaste. Maar wie is mijn naaste? Vriend en vijand. Inboorling en vreemdeling. Blank en zwart. Rood en geel.

Ik citeerde in het begin een uitspraak van Dr. Simon Wiesenthal: "Onze wereld gaat te gronde door de haat. Die haat zal meer schade aanrichten dan de kernwapens. Als we niet proberen de haat kwijt te raken, moeten we allen de rekening daarvoor betalen". Daar zijn we het natuurlijk van harte mee eens. Wij moeten de haat kwijt raken. Maar dat betekent niet minder dan jezelf kwijtraken. Dat betekent: het eigendom te moeten worden van Christus. Anders kunnen wij het wel 'proberen', maar het is tot mislukken gedoemd.

Want buiten Jezus is geen leven, maar ook geen liefde. De liefde Gods woont in Christus. In Hem woont de volheid Gods. Met

andere woorden: ook als het gaat om de oplossing van rassen-conflicten kan men niet buiten Christus om, in Wie de liefde Gods als in een onuitputtelijke Bron voorhanden is. De haat kwijtraken: dat kan alleen als wij als levende ranken onze sappen trekken uit Hem, die een ware Wijnstok is voor Zijn volk. Dan krijg je in beginsel Godskennis en zelfkennis. Dat doet diep bukken. Dan krijg je kennis van en betrekking op de Zondebok van het Nieuwe Verbond. Dan wordt de liefde Gods bij de gelovige waarneming van Hem uitgestort in het doorwonde hart. Dan is het niet kwaad met kwaad vergelden. Want die liefde doet de naaste geen kwaad, 1 Kor. 13:5. Zij verdraagt alle dingen. Ja, zij begeert te dienen, waar dat mogelijk is. Van Luther is de bekende uitspraak: een Christen is een vrij heer over alle dingen en niemand onderdanig. Een Christen is een dienstbare knecht van allen en iedereen onderdanig. Niemand onderdanig: dat zeggen we vrijmoedig tegenover de machten van fascisme en marxisme. Maar ook iedereen onderdanig: de christelijke kerk zal waar mogelijk en nodig is de vreemdeling in de poort moeten bijstaan.

Het neo-fascisme en de totalitaire machten in het algemeen gebruiken geweld om hun doel te bereiken. De Kerk heeft ook een zeer krachtig wapen. Het is vlijmscherp. Scherper dan welk zwaard ook. En krachtiger dan de atoombom. Maar het is geestelijk. Het is Gods Woord. En in dat Woord ligt het rechtvaardig oordeel over, maar ook het heil voor de fascist, de neo-marxist en de vreemdeling in de poort, ja voor een ieder, die nog buiten Christus leeft. Dat heil is het eeuwige behoud voor een ieder, die de verschijning van de Zondebok van het Nieuwe Verbond heeft liefgekegen.

Ds. L.W. v.d. Meij.

Bewaar het Pand

Dit is de titel van het 'Academisch proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor in de sociale wetenschappen aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, op gezag van de rector magnificus, dr. P.J.D. Drenth, hoogleeraar in de faculteit der sociale wetenschappen, in het openbaar te verdedigen op dinsdag 11 juni 1985 te 13.30 uur in het hoofgebouw der universiteit, De Boelelaan 1105 door Christiaan Samuel Leendert Janse geboren te Ede'.

We willen doctor Janse van harte met zijn promotie gelukwensen.

Het proefschrift behandelt de spanning tussen assimilatie en persistentie bij de emancipatie van de bevindelijk gereformeerden. Dat heeft uiteraard onze volle belangstelling.

We hebben nog niet voldoende gelegenheid gehad om van de inhoud van het boek kennis te nemen. We hopen echter er te zijner tijd op terug te komen. Nu willen we volstaan met het vermelden van wat op de achterzijde van de handels-editie van dit proefschrift is te lezen. Dan kunnen onze lezers zich alvast oriënteren. De uitgave werd verzorgd door Den Hertog b.v., postbus 150, 3990 DD Houten, telefoon 03404 - 73434. De prijs is f 75,-. Dr. Janse is al vanaf de oprichting hoofdredacteur van het Reformatorisch Dagblad. Dat de gereformeerden - zo lezen we op de omslag - al lang niet meer de "kleine luyden" zijn die ze vroeger waren, is algemeen bekend. Ook qua leer en leven hebben zich in de Gereformeerde Kerken grote veranderingen voorgedaan. In allerlei studies is deze ontwikkeling uitvoerig beschreven.

Hoe zit het echter met het bevindelijk deel van de gereformeerde gezindte? Die mensen die politiek vanouds thuishoren bij de SGP. Is ook daar sprake van emancipatie? Zijn ook bij hen ingrijpende veranderingen in leer en leven te constateren? Weten zij hun opvattingen, die steeds meer gaan afwijken van het in Nederland dominerende cultuurpatroon, aan hun eigen jongeren over te dragen? Welke ruimte wordt dan hun in de Nederlandse samenleving geboden om hun eigen identiteit gestalte te geven?

In deze studie wordt gepoogd al deze vragen op wetenschappelijk verantwoorde wijze te beantwoorden. Daartoe werd gebruik gemaakt van sociaalwetenschappelijke theorieën, historische, kerkhistorische en theologische literatuur, volkstellinggegevens, verkiesingsuitslagen en kerkelijke statistieken. Ook werden ouderen en jongeren in bevindelijk gereformeerde kring geënquêteerd.

Alhoewel het onvermijdelijk was om bepaalde antwoorden, bij gebrek aan voldoende "harde" gegevens, onder een zeker voorbehoud te presenteren, biedt deze studie een uitvoerige doorlichting van de bevindelijk gereformeerde kring. Het is voor het eerst dat vanuit de sociale wetenschappen een dergelijke omvangrijke analyse van deze levensbeschouwelijke minderheid gepresenteerd wordt.

Aan het proefschrift zijn 11 stellingen toegevoegd, waarvan we de eerste twee vermelden:

1. De emancipatie in bevindelijk gereformeerde kring is meer gevoed door individuele carrièredrang, dan door het streven naar een gunstiger maatschappelijke positie voor de eigen groepering, teneinde de waarden daarvan krachtiger in de maatschappij te kunnen uitdragen.
2. Een relatief sterke sociale integratie waardoor mensen met afwijkende opvattingen eerder binnen de groepering zullen blijven waartoe ze van huisuit behoren, bergt onmiskenbaar ook gevaren in zich voor de handhaving van de culturele identiteit van die groepering.

Het proefschrift heeft voor ons een sprekende en aangrijpende titel.

We hopen te zijner tijd nader op de inhoud te kunnen ingaan.

B.

Nieuwpoort

Op woensdag 19 juni 1985 zal D.V. kand. K. Hoefnagel als predikant verbonden worden aan de kerk van Nieuwpoort.

Om 14.00 uur zal Ds. P. den Butter de bevestigingsdienst leiden, terwijl 's avonds de intrededienst om 19.30 uur begint.

Beide diensten worden gehouden in de Nederlands Hervormde Kerk van Nieuwpoort. We hopen in het volgende nummer van ons blad op deze bevestiging en intrede terug te komen.

B.

Gods voorzienigheid en het ingrijpen van de mens

Dit is het onderwerp van een conferentie, die D.V. van 26 juli tot 29 juli a.s. te Oxford in Engeland zal worden gehouden over:

Christelijk geloof en natuurwetenschappen in de samenleving.

Het onderwerp zal worden uitgediept in drie richtingen:

1. Bijbelse en natuurwetenschappelijke juistheid. Welke kijk heeft de christen op het natuurwetenschappelijke aspect van de werkelijkheid en op de waarde, de beperkingen en de aard der natuurwetenschappen.
2. Natuurwetenschappen als dienaar en als manipulator. Hun gebruik en hun misbruik. De prioriteiten van de christen voor onderzoek en technologie in het licht van de nood der mensheid. Zijn er dingen die niet geprobeerd moeten worden? Wat verwachten we van de natuurwetenschappen?
3. Natuurwetenschappen als maatschappelijk verschijnsel. In hoeverre hangt hun organisatie en zelfs de inhoud van de wetenschappelijke kennis af van maatschappelijke factoren? Is er kritiek op grond van de Bijbel zowel op de radicale als op de traditionele interpretatie van de natuurwetenschappen? Welke gevolgen heeft dit voor de praktijk?

Onder de sprekers zijn veertien hoogleraren uit Engeland, Nieuw Zeeland, Kenia, Canada en de U.S.A. Vaak wordt in Nederland gedacht, dat er onder de vooraanstaande natuurwetenschappers geen christenen (meer) zouden zijn. Gode zij dank, is dat wel het geval. Deze hoogleraren zijn gespecialiseerd in genetica, biologie zoölogie, anatomie, fysica, astrophysica, theoretische chemie, materiaal-kunde, communicatieler, geschiedenis in het algemeen en die der natuurwetenschappen in het bijzonder en in psychologie.

De deelnameprijs bedraagt 86 Pond. Hierbij zijn de maaltijden en overnachtingen in éénpersoons - studentenkamers van Catherine's College der Universiteit inbegrepen. Een paar tweepersoonskamers zijn beschikbaar. Men kan ook in hotels overnachten en het ontbijt gebruiken. Er is een afzonderlijk programma voor reisgenoten en kinderen. Het inschrijfgeld bedraagt 10 Pond en moet vooraf worden

voldaan, bijv. met een internationale postwiel. Men ontvangt dan vooraf de tekst van de hoofdlezingen en de tekst of een samenvatting van zoveel mogelijk andere voordrachten. Adres: Reseach Scientists' Christian Fellowship, 38 De Montfort Street, Leicester, LE1 7 GP, England; tel. 09 - 44533705538.

Alleen al de universiteitsgebouwen (colleges) en de binnenstad van Oxford, zowel als het landschap in de omgeving zijn de moeite van een reis waard!

Drs. K.J. Nieuwenhuis, Middelburgseweg 22, Grijpskerke (Zld.), 4364 TC. Tel. 01180 - 28461.

N.B. Drs. Nieuwenhuis vroeg opname van het bovenstaande in ons blad gezien het grote belang, dat op dit congres ook uit Nederland Geref. belijders met wetenschappelijke belangstelling aanwezig zullen zijn. We hebben gemeend aan dit verzoek te moeten voldoen.

B.

Apologetiek

Dit is een thema-nummer van De civitate, het verenigingsblad van de Civitas Studiosorum in Fundamento Reformato.

De CSFR houdt een zomerconferentie D.V. van 1 - 5 juli a.s. in "de Bosrand" te Amerongen. Er worden verschillende lezingen gehouden en wel door ds. P. den Butter te Middelharnis, drs. M.J. Paul te Zoetermeer, J.A. Klepper te Spakenburg en dr. B. Wentzel te 's-Gravenhage. Al deze lezingen gaan over Apologetiek. Vandaar dat er een thema-nummer is uitgekomen dat speciaal aan dit onderwerp is gewijd en voor deelnemers aan de conferentie - en natuurlijk ook anderen - nuttige diensten kan bewijzen.

De CSFR is in vergelijking met andere verenigingen positiever ingesteld. Dat komt ook wel in dit thema-nummer uit. Ook uit dit nummer - zie met name de meditatie - blijkt weer dat de noodzakelijkheid van de vernieuwende kracht van de Heilige Geest niet die plaats krijgt die nodig is. Alleen door de werking van de Heilige Geest kan er sprake zijn van het dragen en gebruiken van de wapenrusting Gods.

Het thema-nummer telt 80 pagina's en is te bestellen door overmaking van f 8,55 (incl. porto) op gironummer 3073492 t.n.v. fiscus De Civitate te Schipluiden.

B.

Voor de jeugd

Het Zonnekind 102

Beste jongelui!

"En Simson zeide: Mijn ziel sterve met de Filistijnen..."

Richt. 16 : 30a.

Duizenden Filistijnen zijn gestorven. En hun lot is daarmede voor eeuwig beslist. Zo sterven er elke dag duizenden mensen, mensen midden uit de wereld, die nooit naar God gevraagd hebben, die nooit God gezocht hebben. En hun lot is dan ook voor eeuwig beslist.

Dat de ernst van het sterven een ieder zal mogen bezetten. Want niemand leeft er die de slaap des doods niet eens zal slapen, en niemand redt zijn ziel van het graf.

Zoekt daarom nooit met de dood vertrouwd te raken. Want dat is tegenwoordig erg in de mode. De dood, zegt men dan, hoort bij het leven. Daar moet je niet bang voor zijn. Het is een natuurlijk gebeuren. Alles sterft. Veronderstel dat allen zouden blijven leven. Dan kon je niet meer op de aardbol staan. Dan zou je er elkander af dringen. Dus, maak je geen zorg. Je moet plaats maken voor een ander. Jij hebt je tijd gehad. Jij hebt je lol gehad. Je moet een ander ook wat gunnen. Dood is dood. Als je de adem uitblaast is het afgelopen. Zo gaat men in kringen van het ongelof zo ongeveer met de dood om. Dat de dood de bezoldiging der zonde is, dat is een zaak die men gewoon niet meer gelooft. De dood, zegt men, is een vriend. Hij verlost je van de ellende die er in dit leven is. Want daar kan men tenslotte toch niet omheen. Het leven is vol ellende. Dat ervaart tenslotte een ieder. Het uitnemendste is moeite en verdriet.

We moeten menselijk zijn en menselijk blij-

ven. En als iemand de ellende niet meer aan kan, dan moet je hem een handje helpen. En dan komt het woord "Euthanasie" om de hoek gluren. Doch daar schrijf ik nu niet over. Dat doet Ds. Slagboom. Neem er maar nota van.

"En Simson zeide: Mijn ziel sterve met de Filistijnen...". Simson is ook gestorven. Dat is duidelijk. Hij kwam ook onder de puinhopen terecht. Dat kan niet anders. Hij moest hier beleven dat enerlei wedervaart de rechtvaardige en de goddeloze. Dat Simson een rechtvaardige was, niet uit zichzelf, maar omdat hij door God werd aangezien in Christus, daar hebben we al meerdere malen over geschreven. En nu moest hij ook sterven. Hij is met de Filistijnen gestorven. Precies eender als zij. Hij kwam op dezelfde manier aan zijn einde. Zo lijkt het althans. En toch is er verschil. Een hemelsbreed verschil. Want de Filistijnen gingen door de poort van de dood het eeuwige oordeel tegemoet. Simson ging door de poort van de dood het eeuwige leven in. De dood is voor Gods kinderen geen betaling voor de zonde, maar een afsterving van de zonde en een doorgang tot het eeuwige leven.

Ik denk hier aan de gelijkenis van het onkruid tussen de tarwe. Beiden zijn te samen opgewassen. Het onkruid en de tarwe. Dat zijn de kinderen van de boze en de kinderen van God. En nu komen in de dag des oogstes de maaiers, dat zijn de engelen. Zij binden het onkruid in busselen (op bossen) om het in het eeuwige vuur te werpen. Terwijl de tarwe, dat zijn de kinderen van God, vergaderd werd in de schuur. De betekenis is duidelijk. Als de grootste afgodstempel in puin valt, dan gaan de engelen hun werk doen. De goddelozen worden in de poel geworpen die daar brandt van vuur en sulfer, terwijl de ziel van Simson gelijk de ziel van Lazarus - een andere gelijkenis - gedragen werd in de schoot van Abraham.

Het sterven van Simson is een verlossing geweest. Geen schijnverlossing, waar de wereld zich gelukkig mee waant, doch een echte verlossing. Want hij werd verlost van al zijn kwelgeesten, dat zijn de Filistijnen, die het hem zijn laatste levensdagen zo moeilijk hadden gemaakt. Hij werd ook verlost van zijn blindheid, die hem vanwege zijn eigen schuld ten deel gevallen was. Hij mocht nu God zien van aangezicht tot aangezicht. En de grootste verlossing is wel geweest, dat

Simson nu voor goed van Simson was verlost. Want Simson heeft als mens op aarde een zondig bestaan gehad. En daar was hij nu voor goed van verlost. Zijn eigen "ik" wat hem nog al eens parten speelde, was er nu tussenuit. Hij mocht nu eeuwig volmaakt God groot maken. Eeuwig in vrede met God verkeren.

Simson zijn naam betekent "Zonnekind". Toen hij stierf ging zijn zon onder. Zijn levenslamp werd uitgeblust hier op aarde. Doch hij mocht nu eeuwig schitteren tot eer en verheerlijking van God. Daar waar het licht der zon niet meer van node is. Daar, waar geen nacht meer is, geen duisternis. Daar, waar het eeuwige licht is. Omdat de Heere daar zelf tot een eeuwig Licht is.

Simson was een Zonne-kind. Echt een kind, een klein kind, dat onder ging. Ik kan het niet nalaten om aan Hem te denken, Die ons in de bijbel getekend wordt als de Zon der gerechtigheid, onder Wiens vleugelen genezing te bekomen is voor alle kwalen. Deze Zon is opgegaan over een ieder die Zijn Naam vreest, dat is over een ieder die God vreest. Wie onder Zijn vleugelen mag verkeren, dat is door het geloof onder Zijn uitschietende stralen mag verkeren, leert het ervaren dat er alleen door het geloof in Hem, vergeving van alle ongerechtigheid te verkrijgen is. Ofschoon Hij de eeuwigschijnende Zon is, zo is hij toch naar Zijn menselijke natuur in de duisternis omgekomen, die drie uren lang de aarde bedekt heeft. En daar ligt nu het geheim van al degenen die door de duisternis heen, hier op aarde, toch in het eeuwige licht terecht komen. Want die met Hem lijden zullen ook met Hem verheerlijkt worden.

Dit wordt geschreven tot troost van hen, die het om eigen schuld moeten bewenen dat zij hier zo menigmaal in de duisternis moeten verkeren. Het kan wel zo duister zijn, dat de vrees het hart bekruipt, dat het nooit meer licht worden zal. De zodanigen geven wij maar door, waar we zelf wel eens wonderlijk mee vertroost zijn geworden:

*Al laagt g', o Isrel, als weleer,
Gebukt bij tichelstenen neêr,
Toen gij uw juk moest dragen,
En zwart waart door uw dienstbaarheid,
U is een beter lot bereid:
Uw heilzon is aan 't dagen.*

*Gelijk een duif door 't zilverwit,
En 't goud dat op haar vederen zit,
Bij 't licht der zonnestralen
Ver boven andere voog'len pronkt,
Zult gij, door 't Godd'lijk oog belonkt,
Weer met uw schoonheid pralen.*

"En Simson zeide: Mijn ziel sterve met de Filistijnen..."

Was Simson een zelfmoordenaar? Een wonderlijke vraag, na alles wat over hem geschreven is. En toch niet zo wonderlijk meer, als jullie de tijd een beetje bij houden. Want deze vraag wordt door velen bevestigend beantwoord. En dan spreekt men niet meer over zelfmoord. Want dat woord "moord" klinkt wreed. Het veel zachter klinkende woord is tegenwoordig "zelfdoding". Nu dat is helemaal niet te veroordelen, zo redeneert men dan verder. Want Simson heeft dat ook gedaan. Het was voor hem geen leven meer op aarde. Toen heeft hij er bewust een einde aan gemaakt. Dat was zijn goed recht. Daar zijn helaas ontzettend veel mensen die zichzelf doden. Het blijkt zeer veel voor te komen ook onder jonge mensen. Men heeft het zelfbeschikkingsrecht over zijn eigen leven. En als men er dan een eind aan maakt, mag men daar geen kwaad van zeggen. Want Simson heeft dat ook gedaan. Zo wordt Simson gebruikt om het kwaad van het zich zelf van het leven beroven, goed te praten. Hoe moeilijk jonge mensen het ook mogen hebben, we mogen nooit toegeven aan de gedachte dat zelfdoding geoorloofd is. Simson heeft de oorlogen des HEEREN gevoerd, en is in die strijd omgekomen. Hij is echt als een "held op het veld van eer" gestorven. Hij heeft daarom ook een plaats gekregen in de beeldengalerij der gelovigen, zoals die ten toon gesteld wordt in Hebr. 11. Ik zou zeggen: Ga daar maar eens naar kijken en loop er niet te gauw vandaan. Daar is genoeg te zien. Doch vraag dan wel om ogen des geloofs, en vraag jezelf daar bij af: Als ik nu sterven moet, hoe zal dan mijn einde zijn? Dat einde kan alleen maar goed zijn, wanneer je zelfs tot in je dood de eer des Heeren hebt mogen bedoelen. Daarom: zijt getrouw tot de dood, en Ik zal u geven de kroon des levens.

We gaan nu weer eindigen.

Jullie aller vriend,

Ds. H.C. v.d. Ent.

Korenaren uit de volle oogst

We ontvingen weer een plaat uit deze serie met twee meditatie van twee bekende predikanten. De eerste meditatie is van Ds. A. Elshout, predikant van de Gereformeerde Gemeente te Zoetermeer, die ook in onze kringen bekendheid verkregen heeft door zijn boeken, met name: Een helpende hand, en: Nogmaals een helpende hand. De titel van de meditatie is: God zorgt, en de tekst 1 Petrus 5 : 7. Gezongen worden Psalm 90 : 6 en 147 : 6. De tweede meditatie is van Ds. M.C. Tanis, wiens naam onder ons bekend is. Hij neemt in en buiten eigen kerkelijk leven een vooraanstaande plaats in. De titel van zijn meditatie is: Wie zal leven op DE GROTE DAG? De tekst is Lukas 21 : 34. Gezongen worden de Psalmen 49 : 1 en 68 : 2. De meditatie zijn Schriftuurlijk-bevindelijk van inhoud. Ze zijn op duidelijke, ernstige wijze uitgesproken. Er is veel in te beluisteren tot waarschuwing, opwekking en bemoediging.

We kunnen deze meditatieplaat van harte aanbevelen. De prijs is f 21,90 per LP of MC. Er zijn al vele platen in deze serie verschenen. Vier maal per jaar verschijnt er een nieuwe LP/MC. Voor abonnees is de prijs f 19,40 per exemplaar. Het bestel-adres is van Horssen/Gouden Harpen, Kallenbroekerweg 47, postbus 18, 3770 AA Barneveld, telefoon 03420 - 92084.

B.

Boekbespreking

Boeken van Den Hertog b.v. - Houten

1. Ds. W.C. Lamain: **Heengegaan in vrede**. Dit boek bevat een korte levensschets van Ds. Lamain. Hij werd geboren op 8 januari 1904 te

Kamperland op Noord-Beveland. Hij ging heen in vrede op 30 november 1984 te Grand Rapids. Hij was eerst vele jaren in ons land predikant van verschillende Gereformeerde Gemeenten en vertrok in 1947 naar Grand Rapids, waar hij tot zijn dood in actieve dienst werkzaam is geweest.

De overledene had een grote plaats in de Gereformeerde Gemeenten, maar ook daarbuiten. De gedachtenis des rechtvaardigen zal tot zegening zijn. Dat mag ook van hem gelden.

Het is te begrijpen, dat de begeerte levendig was om de toespraken bij de begrafenis te Grand Rapids in onze taal in het licht te geven met het oog op de vele vrienden en bekenden in ons land.

De uitgever zorgde voor een mooi boek, waarin niet alleen de toespraken zijn opgenomen, maar ook een overdenking van Ds. Lamain zelf over Jesaja 42 : 16.

De toespraken in de kerk zijn van de predikanten H. Hofman, A.M. den Boer en J.C. Weststrate en ouderling J. de Bruine, de toespraak op de begraafplaats is van Ds. J. Spaans, die in het begin van november 1984 door de overledene in het ambt van dienaar des Woords was bevestigd.

De overdenking beslaat 76 blz. Het boek telt in het geheel 126 blz. en kost gebonden f 21,50.

2. Ds. J. van Haaren: **De goede belijdenis.**

Ds. Van Haaren was laatstelijk predikant van de Gereformeerde Gemeente te Amersfoort en is al vóór Ds. Lamain de eeuwige rust ingegaan. Hij bereikte de leeftijd van 49 jaar. Ook deze dienaar des Woords nam een grote plaats in. Daaraan is ook deze uitgave te danken, die tot stand kwam in samenwerking met de Jeugdbond van de Gereformeerde Gemeenten.

We hebben in een van de vorige nummers al melding van dit boekje gemaakt in een artikelje, dat ook over andere uitgaven van genoemde bond ging in verband met bepaalde activiteiten.

Het boek bevat bijdragen van Ds. Van Haaren, die hij niet voor dit doel geschreven heeft. Ze hebben afzonderlijk ergens plaats gevonden. Ze zijn samengevoegd en vormen toch een behoorlijk geheel. Daarin worden allerlei belangrijke zaken aan de orde gesteld: Doop en verbond, De betekenis van de doop, De catechese, Belijdenis des geloofs, Het huisbezoek, Kenmerkenprediking, Het ambt der gelovigen.

Verder bevat het boek een preek van Ds. Van Haaren over Mattheüs 21 : 28-32, gehouden ter gelegenheid van een bediening van de volwassendoop en van het afleggen van openbare belijdenis des geloofs. En twee meditaties, namelijk over Mattheüs 7 : 13-14: een keus tussen twee wegen, en over Spreuken 23 : 26a: een liefdevolle vraag.

Ook dit boek bevat veel goeds. Het telt 133 blz. en kost gebonden f 18,50.

B.

Een wandel met God 26

Levensbeschrijving
van
Ds. J.J.A. Ploos van
Amstel

X. Laatste levensjaren (III).

Voor allerlei arbeid klon zijn gebed op en naar allerlei vergadering ging zijn heilgroet uit. Ook stelde hij een drievoudig afscheidswoord op, dat na zijn overlijden moest worden gepubliceerd. Een woord aan het Nederlandse volk, dat de Leeuwarder Courant immers niet weigeren zou. Hierin smeekte hij het volk van Nederland, het boven zovele naties bewelddigde, om toch de genademiddelen niet te verwerpen maar de oude Bijbel weer te onderzoeken. Voorts gaf hij een woord aan zijn "geliefde medebroeders in de bediening" dat alle Gereformeerde predikanten toegezonden worden moest. "In het gevoel der eenheid in de liefde met alle broeders en zusters in de Heere", schrijft hij niet over de kerk, over 't hem aangedane leed, nee, enkel over het rechte stemmen der ziele in de bediening van het ambt.

Eerst wil hij, dat de Dienaars een diepe indruk hebben van de majesteit van hun zender en van eigen onwaardigheid. Wij zijn gezanten van Christus' wege. Zijn Woord hebben wij te verkondigen getrouw, stipt en onvervalst. Veel verkerende voor 's Heeren aangezicht, in gedurige gemeenschapsoefening met de Heere, te midden van alle bewegelijke dingen, die zo dikwerf zo onaangenaam aandoen, altijd en altijd weer vragende naar wat de Heere tot onze ziel spreekt. "In de bediening des Woords hebben wij vooral op één zaak te letten, waarbij de Heere mij sinds jaren krachtig bepaald heeft. En dat is op hetgeen wij vinden in Filippensen 2 : 1-11 en op hetgeen de Heere elders zegt: "Ik ben niet gekomen om gediend te worden, maar om te dienen. De Heere daalt neder in de diepte van ons hart, daarna doende al wat nodig is te onzer verlossing. Wij stellen licht de mens voor op een hoogte, waarop hij niet is, en dalen te weinig neder in de nood van 's mensen ziel. Wij willen iemand goed laten lezen, voordat hij de letters nog kent. Daardoor worden wij licht knorrig, als een ander ons niet verstaat. Dat is niet recht. Hoe dieper wij mogen neerdalen in een anders toestand en de Christus verkondigen in al de volheid zijner Midelaarsgenade, des te meer zullen de harten, onder de invloed des Heiligen Geestes vertederd worden. Laat ons ook nooit zulk een boodschap brengen, dat het volk niet durft gaan naar Kanaän, maar goede boodschappers zijn van het goede". Eindelijk waarschuwt hij tegen het klagen over de gemeente en tegen het staan naar verandering. "Ook op andere plaatsen wonen ellendige mensen, wier ellende men te meer ziet, hoe langer men ze kent. Het schoon van mensen en van plaatsen is gauw afgekeken. Niets is waarlijk schoon dan de Heere". Ds. Ploos besluit: "Er mag niets zijn tussen God en onze ziel. Dat is wel zo, maar dat mag niet. De Heere zegt: Wandel voor mijn aangezicht! Nu, geliefde broeders, stelle u de Heere tot een zegen. Door genade tot straks!"

Eindelijk dicteerde de onvermoeide geest van de op 't krankbed gekluisterde nog "een woord aan allen, die in meerdere of mindere mate het beginsel der waarheid naar de belijdenis zijn toegedaan". Zijn ze familie van de schrijver, dat ze zichzelf beproeven of ze tot de familie van Jezus behoren. Zijn ze leden van een der Gereformeerde Kerken, aan wie zich de kranke zeer gebonden gevoelt, laat hen zich gedragen als kinderen des lichts, als wederkerenden naar de paden des rechts en der waarheid. Welstand van uitwendige kerkstaat is niet genoeg. Een vroom schijntje geeft niets. Die in Christus is, is een nieuw schepsel en wordt vernieuwd in al zijn handel en wandel. Een goed kenner en nauwkeurig opmerker bemerkt dan in alles, dat gij een discipel van Jezus zijt. Keert voorts weder tot de eenvoudigheid des geloofs! Er is zoveel opgesmukt, onwezenlijkheid en formalisme en dat is zo tegen het Woord des Heeren in en maakt het nieuwe leven krachteloos. Men is vaak meer vol van stelsels, dan van het leven. Maar één zeer moeilijke zaak is verbonden aan het discipelschap: Wie niet verlaat wat hij heeft, kan Jezus' discipel niet zijn. Het zaligworden is gemakkelijk, maar alleen voor hem, die alles om Christus' wil verlaat en in de Heere al zijn zaligheid vindt".

Onder de benauwdheden bleef hope leven. Ook de overgegevenheid. "Moet ik zo benauwdheid zijn, Heere, uw wil geschiede!" God was zo onuitsprekelijk goed, dat hij zijn Zoon gegeven had en - hem tot die Heiland gebracht! Hoewel verzekerd van zijn zaligheid, bleef de dood hem afschuwelijk. "Ik ga", zo sprak hij, "naar het Vaderhuis. Maar voor het huis is een hond. En die hond zie ik telkens. De Heere Jezus zegt wel, dat ik voor die hond niet bang behoef te zijn. En dat geloof ik ook, maar die hond kijkt mij zo lelijk aan. Die wil ik zo gaarne weg hebben." Later echter week de vreze des doods. Door Hebreë 2 bracht de Heere er de kranke van af.

Drie weken voor zijn sterven - 't was in de nacht van 11 op 12 juli - was hij geheel bereid om heen te gaan. Zich helder gevoelende, wilde hij met vol bewustzijn van al zijn geliefden afscheid nemen. Allen, die in huis waren, riep hij rondom zijn sponde. Daar lag de kranke met ten hemel geslagen ogen, een glimlach op het van vrede stralend gelaat. Opeens begon hij met duidelijke stem te zingen:

*Jezus, uw verzoenend sterven
Blijft het rustpunt van mijn hart.
Als wij alles, alles derven,
Blijft uw liefde ons bij in smart.
Ook wanneer mijn oog eens breekt,*

*'t Angstig doodszweet van mij leekt,
Dat uw bloed mijn hoop dan wekke
en mijn schuld voor God bedekke.*

Hierop sprak hij over zijn stervenshopen en daarna zong hij opnieuw, waar aller stem slechts kon snikken...

*Zijn Naam moet eeuwige eer ontvangen,
Men loof' Hem vroeg en spa,
De wereld hoor' en volg' mijn zangen
Met Amen, Amen na!*

Toen moesten allen één voor één bij hem komen, opdat hij afscheid van hen name. Allen sprak hij toe, elk naar toestand en zielsbehoefte. Zijn kranke dochter in 't aangrenzend vertrek riep hij met harde stem toe: "Dag Bets, dag lieve kind!" Ook al de afwezigen gedacht hij. Toen bad hij 't Onze Vader en - bleef liggen, ziende op de klok totdat het 12 uur geslagen had. Toen sliep hij in.

Doch het was de slaap des doods nog niet.

Sindsdien sprak hij elke dag over de dood. Ook over zijn dood en zijn begrafenis, die hij tot in bijzonderheden regelde.

Doch nog eenmaal kwam de zucht om te leven weer boven.

Reeds lang had hij er op aangedrongen, dat hem emeritaat zou worden verleend. De kerkeraad wilde er niet van horen, doch was eindelijk overreed geworden om de gemeentetamen te roepen. De manslidmaten kwamen samen. Alle vijftig. Doch allen riepen ze: "Né, Ploos bliuwt, al scoe 't noch seiz jier duorje uz domeny. Hy scill az Ploos fen Reitsum stjerre!"

Drie kerkeraadsleden kwamen dit besluit de dood - kranke leraar mededelen. Hoe verklikte hem deze aanhankelijkheid.

Toen hebben ze samen gebeden - 't was zijn laatste overluide gebed - en hij bad of de Heere hem nog weer oprichten wou. Hij voelde zich bereid om, verrijkt met de vrucht dezes lijdens, zijn innig dierbaar Reitsum te dienen...

De verzwakking trad echter spoedig weer in; 't lichaam zwol vreselijk op; nieuwe benauwdheden volgden; 't licht week uit het oog. Overigens lag hij kalm en rustig neder. Zijn gade, die niet week van zijn sponde, hoorde hem op eenmaal fluisteren: "Niet mijn wil, maar uw wil geschiede". Een vriendelijke, zoete glimlach speelde om zijn lippen. Toen boog hij het hoofd en gaf de geest.

't Was vrijdagmiddag, kwart over één, op 2 augustus 1895.

■ U wilt in een principiële, huiselijke sfeer UTRUSTEN, aansterken, op verhaal komen of zo maar enige gezelligheid vinden? Bel dan eens in Driebergen 03438 - 12466. Geen TV of radio, wel prima verzorging, ook dieet. Op doktersadvies evt. met rijksbijdrage tot 90%. "Repos Ailleurs".

**PLAATST UW
FAMILIEBERICHTEN
IN BEWAAR HET PAND**

TE KOOP
Zeer goede Philips
BANDRECORDER
Tel. 03499 - 82321.

EEN GEWICHTIG PROBLEEM?

Onze geheel plant-aardige vermageringstabletjes lossen dit probleem volledig op! Kuur voor een maand f 20,-

DROGISTERIJ SIKKING

Barvevoetstraat 5,
2011 WL Haarlem
Tel. 023 - 312882/
324606.
Postgiro 190609.

Het adres voor
al Uw goede boeken

Stationssingel 50
Tel. 08385 - 13978
Postbus 177
3900 AD Veenendaal

Wel eens op
TEXEL
geweest?
Beslist de moeite waard.
Bos, duinen, zee, vogel-
broedplaatsen,
visgelegenheden, etc.,
en... rust.
U kunt op
'DE VERRASSING'
gebruik maken van

volledig pension voor
groot en klein.
Prijzen v.a. f 285,- p.w.
Of u kunt kiezen voor
een bungalow met alle
komfort of sta-caravan.
Voor 60-plussers
speciale voor- en
naseizoenprijzen.
Vraag vrijblijvend onze
kleurenfolder aan.
Tel. 02223-661 of 391.